

Entre la cultura, l'entreteniment i la defensa aferrissada de la botiga

L'estancament de les arts occidentals

HÈCTOR BOFILL

El desmesurat afany de benefici aplicat a la creació artística ha portat a la completa degradació; això es pot afirmar de qualsevol cultura en particular, però també del conjunt de la cultura occidental en totes les disciplines. En un fragment de la *Llama doble*, Octavio Paz ja observava que, al seu parer, la segona meitat del segle XX havia estat molt menys fructífera i molt menys refulgent que el gran esclat experimentat per totes les arts abans de la Primera Guerra Mundial i durant el període d'entreguerres. De l'apogeu de totes les avantguardes i del frenesí faustic de tots els *ismes*, cap a les darreres dècades del segle XX, ja no en quedava res; això no volia dir que no hi hagués espai per a algun talent aïllat, per a alguna obra excepcional; però, en essència, l'impuls s'havia aigualit i tot just podíem assistir a algun agònic *revival*. Probablement, si Octavio Paz fes un diagnòstic dels primers anys del segle XXI, la seva conclusió encara seria més ombrívola i, amb ell, s'hi afegirien els espectres aterrits d'un Adorno, que fou probablement el més lúcid visionari del procés de mercantilització cultural que es precipitava, i d'un Guy Debord, que ja va viure de ple (i així ho va denunciar) la submissió de la cultura a la societat de l'espectacle. En efecte, ens estem acostant de manera galopant als pitjors malsons d'aquests autors. La tendència ja era manifesta des del moment en el qual ells escrivien, però ara el quadre es percep com a més desolador, potser perquè finalment també en literatura, la menys costosa i, per tant, la més apta per mantenir un discurs insubordinat, s'estén el tumor de la cobdícia.

Els professionals dels diversos sectors

coneixen bé la situació (que no és cap altra que el resultat final d'una economia de mercat projectada a l'àmbit cultural): concentració d'editorials, de productores, de distribuïdores i, en general, difusors de la cultura en conglomerats mastodòntics que busquen per als seus productes la màxima rendibilitat, com si trafiquessin amb qualsevol altre bé de consum (el llibre s'equipara a la rentadora; la pel·lícula, a les crispetes olioses que es devoren durant la projecció), gegants que acaben absorbint o esclafant les esclatxes on habitaven els productors independents. Els independents o acaben en la marginació o són seduïts pels orípells del lucre a curt termini sempre que serveixin als dictats de la comercialitat, la qual cosa els inhabilita per donar entrada a qualsevol creador d'envergadura. Per això, en aquestes condicions, i sigui dit de passada, la cultura que parteixi de l'expressió en llengua catalana no té res a fer perquè, si bé se'n podria extraure el suficient ròssec per mantenir un negoci sense grans aspiracions expansives, és impossible que proporcioni el beneficis astronòmics que esperen els dirigents de les indústries culturals. De tota manera, insisteixo, aquesta desgràcia continuada no és privativa de la cultura catalana. Un editor acostumat a circular per les fires internacionals em comentava que fins i tot en llengua anglesa el comerç que generen les obres amb consciència d'aspirar a la qualitat literària no passen del cinc per cent del conjunt de la producció; la resta, deixant de banda manuals, llibres de text i

enciclopèdies de flora i fauna, és pura porqueria, repetició de patrons trinxats, *best seller* que travessa la ment només per evaporar-se. El problema és, doncs, global. Encara que el cinc per cent dels uns tingui més múscul que el cinc per cent dels altres, no ens hem de fer il·lusions: la repercussió del poeta John Ashbery no és gaire més gran que la del poeta Màrius Sampere.

En la clau de volta d'aquest deteriorament general hi ha, sens dubte, els mitjans de comunicació. El seu paper com a transmissors, esperonats per la necessitat de col·locar el gènere entre el gran públic, s'ha anat anivellant a la

XAVIER PORRATA

baixa i no han tingut cap pudor a l'hora de recórrer a les estratègies més vils. Ells han estat els principals responsables de la confusió, ja vaticinada per Adorno, entre cultura i entreteniment, ells han enverinat els valors del rigor i de la sensibilitat lírica en favor de la superficialitat i l'obscenitat, ells han promogut l'aversion a la intel·ligència autoritzant només aquelles obres de les quals es pogués extraure una cara amable i enginyosa, de fàcil accés, un *divertimento*. És la filosofia de l'avui *parlarem de llibres però no ens avorrirè pas*, tan en boga en els programes de televisió dedicats a la literatura, com si parlar de llibres (o tant és, de pintura, o de música barroca) hagués de conduir inexorablement al sopor! Però l'estratègia més mortífera a la qual recorren els mèdia (i com més grans, més poderosos i amb més prestigi es presenten, més sovint s'hi garfeixen) és la pràctica de fer passar com a producte d'alta cultura un producte descaradament comercial. Aquest estiu hi va haver un capítol gloriós en aquesta escalada quan el suplement guru de la intel·lectualitat d'esquerres, el *Babelia* d'*El País*, s'obria amb unes pàgines dedicades a Ken Follet, amb un esforç bufonesc de trobar alguna virtut al més insigne saltsitxer dels últims temps. Per a un mitjà que es creu representar l'excel·lència cultural, es pot ben dir que es va tocar fons. És clar que ja ho sabem: darrere hi ha el Grup Prisa, Sogecable, la facturació, la cotització de les accions i el compte de resultats. Defensa de la botiga. Execrable.

Volia aprofundir en la reflexió sobre alguns altres factors que ens han conduït a aquest panorama estèril que espero desenvolupar en propers articles, com ara el de la fragmentació de les tendències, la descompensació entre l'allau d'informació i la construcció d'un aparell crític meticulós que seleccioni els crisants d'entre les deixalles (no de ressenyistes que passen per grans crítics sense tenir ni un llibre de crítica en el seu currículum), la perniciososa influència (per no dir letal) de la cultura pop en aquest camí que condueix a la igualació i a la producció en cadena... De tot això me n'ocuparé properament; però, per acabar aquest primer lliurament, només volia

referir-me no sols als problemes d'emissió sinó als de recepció: i és que l'altra gran amenaça que aclapara les arts occidentals és la predisposició cada cop menys intensa de l'espectador a deixar-se captivar pels discursos que defugin la factura fàcil.

A l'espectador, al lector, que no li vinguin amb romanços. Després d'una jornada laboral tirànica, pressionat per les mateixes exigències de creixement i de maximització de guanys que també s'imposa a la resta del sistema productiu, assetjat per la competitivitat atroç que en qualsevol moment el pot defenestrar i deixar sense nòmina per pagar els seus deutes, aquest personatge no pot invertir el seu oci en gaires complicacions. El material tot just dóna per a exposicions parctematitzades amb els nens diumenge al matí i, sí, per a la novel·la de Ken Follet durant el trajecte de metro. Aquest personatge, com abans es deia, viu alienat, la qual cosa potser indica que encara convé recuperar el sentit autèntic d'alguna vella tradició.

▶▶▶

que van acollir sobretot mossos, parcers i masovers, que van refer els anomenats masos ròncecs, perduts per les pestes del XV i es recuperaren terres abandonades. Tots els estudiosos coincideixen a considerar que els occitans significaren una renovació biològica. Per això, aproximadament entre 1500 i 1700, Catalunya, malgrat tots els flagells que he anomenat, va doblar-se la població de Catalunya.

Codina a *Les famílies santboianes (segles XIV-XIX)* (Ajuntament de Sant Boi i Columna, 1999), formidable treball d'arxiu de primera mà, assevera que el 1601 els occitans i alguns forasters formaven un 44 per cent de la població. La majoria eren fadrins (soters), que feien de bracers, de mossos i pastors i també alguns oficis. Cal repassar altres llibres de Codina sobre demografia com *A Sant Boi de Llobregat (segles XIV-XVII)* (Ajuntament-Columna 2000), amb un capítol sobre els "francesos", i *La vida i la mort al delta del Llobregat (segles XIV-XVII)* (Ajuntament de Sant

Boi-Viena 2002), que subtitula "Qüestions de demografia històrica".

Segons Codina, els primers a arribar, ja a finals del XV, eren gascons, que parlaven entre ells la pròpia llengua, tan afí a la nostra. I tant com a fet religiós com social, formaven confraries pròpies, al Baix Llobregat. Primer vénen homes i després famílies senceres. I són tants que els bisbes de Barcelona i de Vic demanen, quan es volen casar, informació a llurs bisbats d'origen per evitar casos de bigàmia. Hi trobem artesans de la fusta, mestres de cases, teixidors, comerciants, paraires, forners, traginers, moliners, etc., però la majoria són peons agrícoles. Codina al llarg treball *La immigració francesa al delta del Llobregat*, editat dins el volum de les Assembles Intercomarcals d'Estudiosos (1985), però llegida el 1980, basant-se en vuit pobles antics de la comarca, hi transcriu uns 1.500 noms d'occitans i explica que alguns clergues forasters feien de rector en llocs com l'Hospitalet de Llobregat i predicaven en occità, fet que inquietava

certs feligresos per manca de comprensió total. I hi afegeix que durant el segle XVII molts occitans caps de casa tenien veu i vot en els consells oberts dels pobles. Valentí Gual al llibre *Gavatxos, gascons i francesos. La immigració occitana a la Catalunya moderna (El cas de la Conca de Barberà)* (Ed. Dalmau 1991) demostra la poca incidència dels occitans a la comarca, llevat de Vimbodí i de Vilaverd, tot i que remarca que no hi ha documentació a Montblanc i Sarra. Gual ha publicat també *La família moderna a la Conca de Barberà* (Diputació de Tarragona). Abasta els segles XVI i XVII. Cal destacar paral·lelament l'obra de Joan Peytaví, *La família nord-catalana. Matrimonis i patrimonis* (El Trabucaire, Perpinyà 1996).

Per acabar, fem nostre el títol d'un article de Codina: *Un projecte nacional urgent: l'estudi de la immigració francesa a Catalunya durant l'Època Moderna* (*Revista de Catalunya*, gener del 1992). Calen ajuts especials de les universitats, institucions de govern i fundacions per investigar tot el territori català.